

Prievidzské organy a majster Prepík

O starých prievidzských organoch máme iba sporadické zmienky, aj keď organovú hudbu ako súčasť liturgie predpokladáme v Prievidzi už počas pôsobenia evanjelikov v 16. a 17. storočí. Najmä ak vezmeme do úvahy významné postavenie hudby v evanjelických službách Božích, a tiež rozsiahle úpravy chórovej empyry pre umiestnenie tohto kráľovského hudobného nástroja a miesta pre spevácky zbor. Mikuláš Mišík sa domnieva, že organ do prievidzského farského kostola bol zadovážený okolo roku 1662, čo však existenciu staršieho organu nevylučuje. Po tőkolyovskom plienení Prievidze v roku 1678 sa spomína rozsiahly požiar kostola so zničeným zariadením, a tiež organistovho bytu (MIŠÍK, 1971, s. 138, s. 150), čo jednoznačne potvrdzuje funkciu organistu a teda i existenciu organa. Správy o novom organe pre Kostol sv. Bartolomeja sú zachované v archívnych materiáloch rehole prievidzských piaristov. Piaristi hudbu hojne využívali pri slávení sv. omše, pri vyučovaní, a tiež ako súčasť divadelných hier. Výuka hudby mala popri písaní, matematike, rétorike, filozofii a histórii významné postavenie. Už po dostavaní prvého kostola v roku 1676 používali piaristi dva organy. Starší typu regal, tzv. „organum regale antiquum“, a tiež pozitív s piatimi registrami (MIŠÍK, 1971, s. 146). Bádatel'ka Jana Bartová identifikovala v archívnom fonde piaristov zmluvu s Johannom Negelem z Trnavy na stavbu veľkého organu z roku 1697 a kontrakt z 15. júla 1698 na nový pozitív od toho istého organára. Podľa doterajších poznatkov boli v deväťdesiatych rokoch 17. storočia v Prievidzi štyri organy, dva u piaristov, jeden vo farskom Kostole sv. Bartolomeja a ďalší v Kostole Nanebovzatia Panny Márie na cintoríne. Medzi darcov patrili Samuel Bielický a „Štefan Skačáni... akoby v pretekoch so spomenutým pánom Samuelom Bielickým krásny organ pozitív daroval kostolu Panny Márie.“ (SABO, s. 17).

Do súčasnosti sa však z tohto obdobia zachoval jediný z nástrojov, jednomanuálový päť registrový pozitív v Kostole Nanebovzatia Panny Márie na cintoríne. Hoci sa organová skriňa i nástrojová časť nachádza v zlom technickom stave, väčšina zachovaných prvkov je pôvodná. Zdá sa, že aj oprava uskutočnená budapeštianskym organárom Karolom Véghom v roku 1897 bola odborne korektná a nezasahovala do pôvodnej dispozície nástroja.

Prievidzské organy a majster Prepík

Vo farskom kostole pretrval barokový organ do polovice 19. storočia. V roku 1863 postavil pre tento kostol svoj najväčší organ Samuel Wagner (MAYER, 2003, s. 106). V roku 1926 farnosť objednala nový organ u nitrianskej firmy Otokara Vážanského. V tom čase sa už mechanické traktúry Wagnerovho organa považovali za zastarané a Vážanský postavil moderný nástroj s pneumatickými traktúrami a vzdušnicami s registrovými kancelami. Hoci prievidzský organ bol podľa organológa Mariana A. Mayera najväčším Wagnerovým dielom, nezachovala sa žiadna dokumentácia o stavbe organa z roku 1863, ani o zmenách, ktoré súviseli s Vážanského novým organom. Podľa farskej kroniky bol nový organ postavený v apríli 1927 a v tom istom roku nástroj kolaudoval hudobný skladateľ a „inšpektor hudby na Slovensku“ Mikuláš Schneider-Trnavský (Dejiny farnosti 1, s. 156). Naposledy bola rozsiahla obnova organu vo farskom kostole uskutočnená v roku 2005.

V zbierkovom fonde hornonitrianskeho múzea sa od roku 1970 nachádza prenosný skriňový organ, tzv. portatív. Na základe informácie bývalých majiteľov a znakov tohto jedinečného zbierkového predmetu možno predpokladať, že je totožný s organom v nasledujúcom príbehu.

V tridsiatych rokoch 20. storočia sa organová hudba ozývala nielen v prievidzských kostoloch pri slávení svätej omše, ale i z jedného z domov na námestí. Vo Fogeltonovskom dome na námestí mal pre svoju početnú rodinu prenajatý byt majster hodinár a zlatník Vojtech Prepík (1913 – 1955). Bol to mimoriadny majster, ktorý hodiny nielen opravoval, ale aj vytváral. Miniatúrne súčiastky si sám vyrábala a hodinovému strojčeku rozumel ako málokto. Dali sa u neho objednať hodiny kuchynské, izbové, vreckové, zdobené aj jednoduché. Okrem toho bol zlatníkom, sústredoval sa však len na drobné veci a opravy. Sústavná práca s lupou unavovala jeho oči, ktorých tvar sa časom úplne prispôbil okuláru. So zlatníckymi drobnosťami a hodinkami pracoval v tmavej, miniatúrnej dielničke na prízemí Fogeltonovského domu za malým stolíkom biedne osvetľovaným žiarovkou s prostým tienidlom. Keď presilené oči majstra potrebovali oddych, zasadol k hraciemu stolu organa oproti dverám a oddával sa hre. Zvonku bolo vidieť široký chrbát robustného muža skláňajúceho sa nad klávesnicou a prepletanie nôh zapierajúcich sa do pedálov. Kovové píšťaly boli vysoké až do dvoch metrov a priliehali k stene. Zo spomienok pamätníkov nie je celkom možné zrekonštruovať technické riešenie organu. Vnuk majstra Prepíka, ktorý ako dieťa občas na organe starého otca hrával, spomína, že vzduch sa vháňal do píšťal pedálmi v dolnej časti, čo zvládol hráč sám, alebo pákou z boku, ak mal pomocníka. Podľa

Prievidzské organy a majster Prepík

informácií pamätníkov si pán Prepík tento organ postavil i naladil sám, mal teda nielen remeselné zručnosti hodinára a zlatníka, ale bol aj znalcom mechaniky kráľovského nástroja a hudobníkom. Dnes nedokážeme overiť, či staviteľom organa bol naozaj zlatnícky majster. Určite to však bol človek znály náročných technických riešení, aké sa vyskytovali na starších organoch. Drevená organová skriňa je vyhotovená veľmi jednoduchým, „neumelým“ stolárskym spôsobom, podobne ako prostá výzdoba napodobňujúca vzácnu rezbársku ornamentiku starých organov. Hrať sa majster Prepík učil pravdepodobne sám a hral z duše. V lete, keď bývali dvere dielničky naplno otvorené, námestie „ozvučovala“ príjemná organová hudba. „Posvätné“ zvuky lákali najmä deti, ktoré cestou zo školy postávali pred dielničkou, alebo s bradou prilepenou na okienku počúvali hodinárovo nebývalo krásne muzicírovanie. A majster nikdy deti neodohnal, vážil si svoje publikum. K tým deťom patrilo aj môj otec Juraj Leporis (1925), ktorému sa hudba v podaní tohto poctivého remeselníka, citlivého a múdreho muža, vryla do duše a dnes, keď si málokto spomenie na Prepíkov organ, hovorí o ňom s veľkou úctou. Majster Prepík sa stal súčasťou jeho ťažkého, ale krásneho detstva. Vo svojom úctyhodnom veku pri počúvaní Bachových organových skladieb vďačne spomína na svoje prvé hudobné zážitky získané „na ulici“. I dnes akoby počul z Fogeltonovského domu organ majstra Prepíka znejúci tónmi pokorne vznešenej duše jeho staviteľa.

Barbora Matáková

Použitá literatúra a pramene:

Historia parochiae I, s. 156.

Informátori: Juraj Leporis (1925), Gabriela Leporisová (1926), Karol Ovesný (1949), Helena Sušeková (1933), Katarína Gabrišová (1962).

MATÁKOVÁ, Barbora. Pamiatky Prievidze. In. LUKAČKA, Ján (et alli). *Prievidza, monografia mesta*. Prievidza. Pre mesto Prievidza vydalo Štúdio HARMONY, s.r.o. B. Bystrica, 2013.

MASNÝ, Michal. Organ vo farskom chráme sv. Bartolomeja v Prievidzi. In. *Bartolomej*, č. 7/2005, Rímskokatolícka cirkev, farnosť Prievidza-mesto, s. 12.

MAYER, Marian Alojz: *Martin Šaško a jeho organárska škola*. Bratislava : Hudobné centrum, 2003, s. 106.

MAYER, Marian Alojz: *Dejiny organa na Slovensku*. Bratislava : Divis – SLOVAKIA, spol. s r.o. a VŠMU Bratislava, 2009, s. 10, s. 208.

MIŠÍK, Mikuláš: *Prievidza*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1971.

SABO, Ján: *Pro memoria*. Prievidzský občasník, 1/2007, s. 17.

Ďakujem PhDr. Marianovi A. Mayerovi, CSc. za cenné informácie a odborné korekcie textu, PhDr. Jane Bartovej, PhD. za informácie o organoch v archívnom fonde piaristov a Hornonitrianskemu múzeu v Prievidzi za poskytnutie údajov o organe a umožnenie jeho obhliadky.